

Gönderim Tarihi: 28.06.2019

Kabul Tarihi: 11.07.2019

İSRAİL-FİLİSTİN MÜCADELESİNİN KÖKENİNE İLİŞKİN BAZI DÜŞÜNCELER

Some Considerations about the Origin of the Israel-Palestinian Struggle

Ekrem MEMİŞ

Prof. Dr., Sinop Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
ememis@sinop.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5283-518X

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Günümüz Ortadoğusu'nda bir devlet olarak varlığını sürdüren İsrail'in (İsrailoğulları'nın), zamanımızdan yaklaşık 3200 yıl önce Hz. Musa'nın önderliğinde şuanda üzerinde yaşadıkları topraklara göç ettiğini gerek Mısır kaynaklarından gerekse Yahudiler'in kutsal kitabı Tevrat'tan öğreniyoruz. Ancak İsrailoğulları kendilerine vaat edilen topraklara geldikleri zaman, bu ülkenin boş olmadığını görmüşlerdir. Çünkü bu topraklara, Egeli kavimlerden biri olan Filistler yerleşmişlerdi.

Demek oluyor ki, İsrailoğulları, kendilerine vaat edilen ülkeyi yeniden kazanabilmek için Filistlere karşı mücadele etmek zorundaydılar. Bu mücadele yaklaşık 150 yıl sürecek ve Davut zamanında İsrailoğulları, Filistleri egemenlikleri altına alacaklardır.

Günümüzden binlerce yıl önce Filistin toprakları için mücadeleye tutuşan bu iki halkın çekişmesi bugün hala devam etmektedir.

Anahtar Sözcükler: İsrail, Filistin, Ortadoğu, Ege Göçleri, Arz-ı Mev'ud.

Abstarct

We learn from the Egyptian sources and the holy book of the Torah, that the Israelites, who survived as a state in today's Middle East, emigrated to the lands they live on about 3200 years ago under the leadership of Moses. But when the Israelites came to the land promised to them, they saw that this country was not unoccupied. Because the Philistines who were one of the Agean tribes had settled in this land.

This means that the Israelites had to fight against the Philistines in order to regain the country promised to them. This struggle will last for about 150 years and during the time of David the Israelites will take the Philistines under their sovereignty.

The struggle of these two peoples who have fought for the Palestinian territories thousands of years ago, continues today.

Keywords: Israel, Palestine, Middle East, Sea People Migration, Promised Land.

1. GİRİŞ

İsrail-Filistin mücadelesi, 14 Mayıs 1948 tarihinde, Filistin toprakları üzerinde Batılı devletlerin yardım ve destekleriyle bir İsrail devletinin kurulması sonucunda başlayan bir çekişme değildir. İsrail ile Filistin arasındaki ilişkiler, günümüzden yaklaşık 3200 yıl öncesine dayanmaktadır (Memiş, 2006a, s. 77).

Demek oluyor ki, Filistin sorununu ele alırken, olayların kökenine inebilmek ve soruna doğru teşhis koyabilmek için, günümüzden 3200 yıl öncesinde cereyan eden hadiseleri, tarihi belgelerin ışığında ele almak, son derece yararlı olacaktır.

Her şeyden önce, bugün üzerinde İsrail Devleti'nin hâkim olduğu, fakat binlerce yıldan beri "Filistin" adıyla anılan topraklar gerçekte kime aittir? Filistinlilerle İsraililer arasında ırkî olarak herhangi bir bağlantı var mıdır? şeklindeki sorulara cevaplar aramamız gerekmektedir.

Günümüze gelinceye kadar, Filistin memleketinin kime ait olduğu meselesi üzerine çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Ancak bunların, tarafsızlıktan uzak, daha ziyade politik çıkarlar doğrultusunda ortaya konulmuş görüşler olduğunu da unutmamak lâzımdır.

İşte bu yüzdendir ki, meseleyi tarafsız bir şekilde, tarihi belgelerin ışığında yeniden gözler önüne sererek, Filistin memleketinin aslında kime ait olduğunu tespit etmeye çalışacağız. Bunu gerçekleştirebilmek için de, memleket üzerinde hak iddia eden iki kavmin, Yahudilerle Filistinlilerin, tarihi geçmişlerine kısaca göz atmanın, meseleyi kavrama açısından yararlı olacağı kanaatindeyiz (Memiş, 1985, s. 223).

2. FİLİSTİNLİLERİN KÖKENİ VE TARİH SAHNESİNE ÇIKMALARI

Filistinlilerin "Kaftor" denilen bir yerle irtibatları olduğu, Amos IX, 7'de: "İsrail'i Mısır memleketinden ve Filistileri Kaftor'dan, Suriyelileri de Kir'den çıkarmadım mı?" şeklinde ifade edilmektedir. Yeremya XLVII, 4'te de Filistler, "Kaftor adalılarının bakiyesi" olarak zikredilirler. Tesniye II, 23'de ise: "Kaftor'dan çıktıkları için" Kaftoriler diye adlandırılan bir kavmin, Gaza'ya sınırdaş olan köylerdeki Avlar'ı helâk ettikleri ve onların yerlerine oturdukları belirtilmektedir. Genel olarak hüküm vermek gerekirse, coğrafi belirtiler, Kaftoriler'in Filistlerle idantifiye edilmesi lehindedir (Memiş, 2006b, s. 53).

Bununla beraber, bu konuda hala birtakım şüpheler vardır. Bunun temeli, Tevrat'ta geçen "Keretiler" kelimesine dayanmaktadır (1.Samuel XXX, 14; Hezekiel XXV, 16; Tsefanya II, 5). Nitekim 1. Samuel XXX, 14'te Amelikalar'ın akınını tasvir eden genç Mısırlı köle şöyle demektedir: "Biz Keretiler'in güneyine ve Yuda'nın mülküne ve Kaleb'in güneyine akın ettik. Ziglag'ı ateşle yaktık".

Hezekiel XXV, 16'da da Filistler ve "deniz sahilinin bakiyesi" olan Keretiler, müşterek bir suçlama içerisinde bir arada zikredilirler. Bu

suçlamanın, Tsefanya II, 5'teki önemli pasajda tekrarlandığı görülmektedir. Gerçekten, söz konusu pasajda: “Kenan'da, Filistiler memleketinde oturanların vay başına” denilmektedir. Bu son pasajların her ikisinde de Grek versiyonu, “Keretiler” kelimesini “Giritliler” olarak tercüme eder (Memiş 2006b: 54).

Bazı yerlerde ise Keretiler, eski İbrani krallarının “hassa askerleri” olarak zikredilirler ve sabit bir şekilde “Peletiler” ismi ile eş tutulurlar (2. Samuel XX, 23; 1. Krallar I, 38). Bu, muhtemelen yalnızca “Filist” ismi için yapılan alelade bir harf değişikliğidir. S harfi, iki isim arasında bir ses benzerliği sağlamak amacıyla ihmal edilmiştir (Hastings, 1917, s. 841).

Mısır vesikalarında da İbrani yazarlarının “Kaftor”una büyük benzerlik gösteren “Keftiu” isimli bir bölgeden söz edilmektedir. Bazen k-f-ty-w şeklinde de yazılan k-f-tiw ismi, ilk defa XVIII. Sülale zamanına (MÖ. 1570-1340) ait Mısır anıtları üzerinde karşımıza çıkar. Görünüşe göre bu kelime, Mısırca bir kelimedir. H. R. Hall, söz konusu kelimenin, “geride, arkada” anlamına geldiğini ve bu nedenle Keftiu'nun, Mısır'dan uzakta olması gereken bir memleket olduğunu ileri sürmüştü (Hall, 1902, s. 157). Fakat yalnızca kelimenin anlamına dayanarak bir memleketin coğrafi konumu hakkında karar vermek, doğru değildir. Bu nedenle araştırmamızı biraz daha derinleştirmek zorundayız.

“Keftiu” ismi ilk defa olarak, III. Tutmosis zamanında (MÖ. 15. yüzyıl), bir yerin ve bir kavmin adı olarak ortaya çıkar. Firavunun icraatlarının “Amon'a İlahi” tarzında özetlendiği bir metin, büyük bir stel üzerine yazdırılmıştır. Halen Kahire Müzesi'nde bulunan bu stel üzerindeki metinde şu ifadeler yer almaktadır: “Ben geldim ve senin, Batı memleketini vurmanı sağladım. Keftiu ve Asi memleketi korkutulmuştur”. Karnak Mabedi'nin duvarları üzerinde bulunan ve yine III. Tutmosis'e ait olan annalistik kitabede ise, “Keftiu” isminin, denizle münasebettar olduğu görülür. Çünkü burada: “Kralın limanları Keftiu, Biblos ve Sektu'nun gemileri ile dolduruldu. Lübnan gemileri, direkler ve meşe palamutları ile yüklüdür” denilmektedir (Memiş & Bülbül, 2014, s. 124). “Keftiu işi gümüşten bir tekne” ise, adı verilmeyen bir kabile reisinin, Tutmosis'e ödediği verginin bir parçası idi (Hall, 1902, s. 158). Keftiu'nun bizzat kendisinin ödediği herhangi bir vergiden söz edilmez, fakat birleşik Asi memleketinden gelen vergi, birer birer sayılır. Bu verginin içinde en çok göze çarpan bakırdır. Bu nedenle Mısır vesikalarında zikredilen Asi memleketi, bakır madeni ile ünlenmiş Alaşya (Kıbrıs) memleketi olabilir (Memiş & Bülbül, 2014, s. 124). Bu durumda Keftiu, Kıbrıs'a yakın bir yerde aranmalıdır (Memiş, 1996, s. 55).

Keftiu hakkında bilgi veren önemli bir kaynak da, III. Tutmosis'in veziri Rekhmara'nın mezarındaki duvar resimleridir. Bu resimlerde, Keftiu'dan ve diğer ülkelerden firavuna haraç getiren elçiler tasvir edilir (Memiş, 1996, s. 55).

Girit adasındaki son tetkikler, söz konusu elçilerin ve onların getirdikleri hediyelerin, Girit kökenli olduğunu ortaya koymuştur. Zira bu duvar resimlerinde Sami kökenli olmayan sakalsız kişiler görülür. Onların incecik bellerinde gayet güzel işlenmiş nakışlı peştemallar vardır. Bu şahısların ellerindeki vazolar üzerinde de deniz hayvanları resmedilmiştir. Bütün bu özellikler, Girit'e has özelliklerdir. Biz, bütün bu verilerden hareket ederek şu sonuca ulaşabiliriz: Mısır vesikalarında geçen Keftiu, Tevrat'taki Kaftor adası (Girit) olmalıydı. Öyle ise, buna dayanarak şöyle bir tablo oluşturabiliriz:

Mısır vesikalarındaki ismi   Tevrat'taki ismi   Günümüzdeki ismi

KEFTİU

KAFTOR

GİRİT

Kaftor adasının lokalizasyonu problemini böylece hallettikten sonra, Filistler'in Filistin'e nereden geldikleri meselesini çözmeye çalışalım.

Tevrat'ta onlara, Girit adası ile idantifiye edilen Kaftor'dan geldikleri için "Kaftoriler" denildiğini (Tesniye II, 5), ayrıca Tevrat'ın bazı bölümlerinde de onların "Keretiler ve Peletiler" şeklinde Keretilerle yan yana zikredildiklerini (2. Samuel XX, 23; 1. Krallar I, 38) yukarıda belirtmiştik.

Buradan şöyle bir sonuç çıkarabiliriz: Keretiler (Giritliler) ve Peletiler (Filistler), Kaftor adasında yani Girit'te oturan iki ayrı kavim olmuş olabilirler. Filistler'in arkeolojik bakıyeleri, özellikle seramikleri, Geç Miken III C 1 kökenli olduğuna göre, kesinlikle Girit adasının otokton halkı olamazlar. Fakat onların Mikenlerle (Akalar) akraba olmuş olabileceklerini söyleyebiliriz. Acaba Filistler, MÖ. 1400'lerde Knossos'u tahrip ederek Girit'te hâkimiyeti ele geçiren Mykenai Akaları ile birlikte gelmiş olamazlar mı? Eğer bu ihtimali doğru kabul edecek olursak, Keretiler'in Girit adasının yerlileri olduklarını, Filistler'in ve Mikenler'in (Akalar'ın) ise adaya sonradan geldiklerini ve adanın hem siyasi hem de ticari hâkimiyetini ellerine geçirdiklerini ileri sürmemiz kolaylaşacaktır. Bu durum, bazı bilim insanlarının ileri sürmüş olduğu Filist=Pelag eşitliğinin de lehindedir. Çünkü Pelasglar hakkında bilgi veren büyük destan şairi Homeros, İlyada II, 681'de: "Pelasglar'ın Yunanistan'daki Argos'ta oturduklarını" belirtmekte, Odysseia XIX, 170-180'de ise, "Akalarla tanrısal Pelasglar'ın Girit adasında

bir arada oturduklarından” söz etmektedir. Demek ki, Filistler’le Mikenler (Akalar), Yunanistan’dan Girit adasına birlikte göç etmişlerdi (Memiş, 2006b, s. 57).

Mikenler ve onlarla akraba olabileceğini ileri sürdüğümüz Filistler’in, iki asır kadar birlikte yaşadktan sonra MÖ. 1200’lerde vuku bulan Deniz Kavimleri Göçü’nün (Ege Göçleri) tazyikine dayanamayarak adayı terk etmek zorunda kaldıklarını ve kendilerine yeni bir vatan aramak için, ister istemez öteki deniz kavimlerinin arasına katıldıklarını söyleyebiliriz. Şüphesiz, Mykenai Akaları da bu göçe iştirak etmişlerdi. Çünkü Ege Göçleri’ne katılan kavimlerden Ekweşler, Akalar ile idantifiye edilmektedir (Mansel, 1971, s. 87).

Demek oluyor ki, Filistler, Filistin’e Girit adasından gelmişlerdi. Fakat onlar, adanın yerli halkı değillerdi. Filistler’in Girit’le ve Girit’in yerli halkı Keretiler’le olan münasebetlerini böylece gözler önüne serdikten sonra, şimdi de onların Filistin’e ne zaman ve nasıl yerleştikleri hususuna kısaca temas edelim.

Filistler’in adına ilk kez, Mısır firavunu III. Ramses’in (MÖ. 1198-1167) 8. İdare yılına (MÖ. 1190) tarihlenen Medinet-Habu Zafer Kitabesi’nde rastlanmaktadır (Mansel, 1971, s. 88). Bu kitabeden anlaşıldığına göre Filistler, Deniz Kavimleri Göçü’ne iştirak eden Egeli kavimlerden biri idiler (Memiş, 1989, s. 123). Söz konusu kitabede “Pelestler” şeklinde geçen Filistler’in yelkenli gemileri vardı (Memiş & Bülbül, 2014, s. 126). Yine firavun III. Ramses dönemine ait olan Büyük Harris Papirüsü’nde de Filistler’den “Purasatiler” şeklinde bahsedilir (Barnett, 1975, s. 372; Faulkner, 1975, s. 244). Ancak Filistler, müttefikleri olan Şerdanalar, Şekeleşler, Danunalar, Turşalar, Zakarlar ve Vavaşlar’la birlikte III. Ramses’e karşı verdikleri mücadeleyi kaybetmişlerdi. Bununla beraber, adı geçen firavun, mağlup ettiği bu kavimlerin bir kısmını kendisine tabii olmak ve vergi ödemek şartıyla Mısır’ın hudut kalelerine yerleştirmişti. Fakat Egeli kavimler üzerinde kurulan bu hâkimiyet fazla uzun sürmemişti. Çünkü Mısır’ın bu güçlü firavununun MÖ. 1167’de ölmesi, bütün dengeleri alt üst etmişti. Mısır tahtına çıkanlar hiçbir zaman onun yerini dolduramamışlardı. İşte bu kargaşa ortamını en iyi değerlendirenler Egeli kavimler olmuş, çok geçmeden Mısır’a kafa tutmaya ve vergilerini aksatmaya başlamışlar, kısa bir süre sonra da tamamen bağımsız olmuşlardı (Memiş, 2006a, s. 79; Memiş, 2017a, s. 171).

Bağımsızlıklarını ilân eden kavimlerden Zakarlar, Kuzey Filistin’e, Filistler de Güney Filistin’e yerleşmişlerdi. Gerçekten Filistler, Filistin

memleketinin liman şehirleri olan Gaza, Askalon ve Aşdot ile iç kesimdeki Gat ve Ekron şehirlerini, daha III. Ramses'in egemenliği altında yaşarken iskân etmişlerdi. Daha sonra bunlara Gezer, Gerar, Lakiş, Yafa ve Ziglag şehirlerini de dahil etmişlerdi (Memiş, 2006a, s. 80; Memiş, 2006b, s. 5).

Bütün bu şehirlerin yer aldığı Filistin memleketi, jeopolitik açıdan büyük önem taşıyordu. Çünkü her şeyden önce, adı geçen şehirler verimli topraklar üzerinde kurulmuştu. Sürekli akan ve kurumayan pek az akarsu olmasına rağmen, bir kimse nereyi kazarsa kazsın rahatlıkla su bulabilirdi. Üstelik Mısır'dan Damascus (Şam) yoluyla Babil'e giden büyük ticaret yolu, Filistin memleketinden geçiyordu. Gaza (Gazze) çarşısı, Arabistan'la ticaret yapan hemen herkesin doğal randevu yeri idi. Filistler'in hinterlandtaki şehirlere de hâkim olmaları, sahil ticaretini ellerinde tutmalarını sağlamıştı (Memiş, 1995, s. 63).

Görülüyor ki Filistler, hem sahil şeridini hem de hinterlandı kontrolleri altında bulunduruyorlardı. Bu ise başta İbraniler (İsrailoğulları) olmak üzere birçok kavmin Filistin topraklarına göz dikmelerine neden olmuştu. Filistler'in İbraniler'le yaptıkları mücadeleye geçmeden evvel, İbraniler'in (İsrailoğulları'nın) tarihine kısaca göz gezdirelim.

3. İBRANİLER'İN TARİH SAHNESİNE ÇIKMASI VE İLK DEVİRLERİ

İbraniler'in ilk dönemleri, tarihi açıdan henüz tam olarak belirginleşmiş değildir. Ancak eğer Kültepe tabletlerinde zikredilen Habirular'ın İbraniler olduğu kabul edilirse, adı geçen kavmin, MÖ. 2. Binyıl başlarından itibaren tarih sahnesinde boy gösterdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Fakat altını çizmemiz gereken husus, Kültepe metinlerinde zikredilen Habirular'ın Anadolu'ya ticaret yapmak amacıyla gelen tüccarlar olduğu gerçeğidir. Tevrat'ta ise İbraniler'in ataları ile ilgili bilgiler, MÖ. 18. yüzyıla kadar geriye gitmektedir (Memiş, 2019, s. 207).

MÖ. 18. yüzyıl ortalarında, Amurru soyundan gelen Babil kralı Hammurabi ile birlikte Mezopotamya tarihinin akışı değişmiş, milli karakterde Sami bir devlet teşekkül etmişti (Memiş, 2017b, s. 137). İbraniler'in yani İsrailoğulları'nın "kök atası" olarak bilinen Hz. İbrahim, Tevrat'ta (Tekvin XIV, 1) Amrafel adı ile anılan ve günümüz bilim insanları tarafından Hammurabi ile aynı şahıs olduğu kabul edilen kral zamanında yaşamıştı. O halde İbraniler'in (İsrailoğulları) gerçek tarihini, MÖ. 18. yüzyıl ortalarından itibaren başlatabiliriz (Memiş, 1996, s. 59-60).

175 yıllık bir ömür süren Hz. İbrahim, hayatı boyunca birçok kadınla

evlenmiş ve bu kadınlardan birçok oğulları ile kızları olmuştur. Ancak bu oğullardan sadece ikisi, İsmail ve İshak, gerek Tevrat'ta gerekse Kur'an-ı Kerim'de ön plana çıkmış görünürler. İshak'ın Esav ve Yakup adlarında iki oğlu vardır. Tevrat'tan öğrenildiğine göre, İshak'ın ölümünden sonra, Tanrı Yahova, bu iki oğuldan Yakub'u mübarek kılar (Tekvin XXVII, 1).

Yine Tevrat'tan öğrenildiğine göre, Tanrı Yahova, Yakub'un ismini "İsrail" olarak değiştirmişti (Tekvin XXXV, 10). Bundan sonra İsrail adıyla anılacak olan Yakub'un 12 oğlu vardı. Bunlar; 1-Ruben, 2-Şimeon, 3-Levi, 4-Yahuda, 5-İssakar, 6-Zebulun, 7-Yusuf, 8-Benyamin, 9-Dan, 10-Naftali, 11-Gad, 12-Aşer adlarını taşıyorlardı (Tekvin XXX, 23-26).

Oniki İsrail kabilesi bunlardan türemiştir ve her kabile, atasının adını taşımaktadır (Memiş, 1996, s. 62; Memiş & Bülbül, 2014, s. 129). Yakup (İsrail), başlangıçta oğullarıyla birlikte Kenan memleketinde oturmuştur. Kardeşleri tarafından kiskanıldığı için bir kuyuya atılan, ancak Medyanlı tüccarların bulmasıyla kuyudan çıkarılarak Mısır'a götürülen ve orada Mısır firavununun önde gelen adamlarından birine köle olarak satılan Yusuf'un kaderi, İsrailoğulları'nın da kaderini değiştirecektir. Yaptığı rüya tabirleri sayesinde herkesin dikkatini çeken ve Mısır firavununun rüyalarını doğru yorumlamak suretiyle onun da güvenini kazanarak baş vezir koltuğuna oturtulan Yusuf, kardeşlerinin kendisine yaptığı kötülüğü unutarak onları affetmiş ve bütün kavmini Mısır'ın Goşen vilayetine yerleştirmiştir. İbraniler'in Kenan diyarından göç ederek Mısır ülkesine yerleşmeleri hadisesi, yaklaşık olarak MÖ. 1600'lere tarihlenmektedir. Öyle zannediyoruz ki, bu dönemde Mısır ülkesi Hiksoslar'ın hâkimiyeti altında idi ve doğal olarak Mısır firavunları da Hiksos orijinli idiler (Memiş, 2019, s. 208).

İlk zamanlarda Mısır'da huzur dolu bir hayat süren İsrailoğulları, özellikle II. Ramses (MÖ. 1301-1236) zamanından itibaren büyük inşaatlarda köle gibi çalıştırılmaya başlanmıştır. İşin ilginç yanı, aynı firavun, İsrail kavminin hızla çoğalmakta olmasını Mısır'ın geleceği açısından tehlikeli gördüğünden, İbrani kadınlarından doğacak bütün erkek çocukların öldürülmesini emreder (Çıkış I, s. 16). Fakat İsrail kavminin Levi kabilesinden bir kadın, bir erkek çocuğu dünyaya getirir ve çocuğun öldürülmesini önlemek için onu bir sepetin içine koyarak Nil nehrine bırakır. Firavunun kızı çocuğu görür ve sepetin içerisinden çıkarır. Sudan kurtardığı için de ona "Musa" adını verir (Çıkış II, s. 10). Tevrat'ın bahsi geçen kısmında, Musa'nın "sudan çıkarılan" anlamına geldiği belirtilmektedir.

Firavunun sarayında büyüyen Musa, delikanlılık çağına gelince bir

cinayet işler. İnşaatlarda çalıştırılan İbrani kölelerden birine çok kötü muamele eden Mısırlı bir işçi başını bir yumrukta öldürür. Öldürdüğü şahsın cesedini kuma gömer. Ancak hadisenin açığa çıkması üzerine firavundan korkan Musa, Mısır'dan kaçarak Medyan memleketine sığınır ve orada Medyan kâhininin kızı ile evlenir (Çıkış II, s. 21).

Musa bir yumrukta bir adamı öldürdüğüne göre, bu sıralarda muhtemelen 20 yaşlarında güçlü bir delikanlı olmalıydı (Memiş, 2006b, s. 66). Musa'nın Medyan'a kaçmasının üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra, II. Ramses ölür (Çıkış II, s. 23). Ramses'in ölümü, MÖ. 1236 yılına tarihlenmektedir (Faulkner, 1975, s. 232). II. Ramses'ten sonra Mısır tahtına Merneptah (MÖ. 1236-1223) çıkar. Musa'nın, kavmini Mısır'dan çıkarmak için görevlendirildiği zaman, 80 yaşında olduğu belirtilmektedir (Çıkış VII, s. 7). Bu durumda, Musa'nın Mısırlıyı öldürmesi olayı üzerinden aşağı yukarı 60 sene geçmiş olmalıdır. O halde, II. Ramses'in ölüm tarihi olan MÖ. 1236'dan 60'ı çıkarırsak (MÖ. 1236-60=1176), MÖ. 1176 yılına ulaşıyoruz ki, bu sıralarda Mısır tahtında III. Ramses (MÖ. 1198-1167) oturmakta idi. Şu halde, İsrail kavmi Musa'nın önderliğinde Mısır'dan çıkış yapıp kendilerine vaat edilen Arz-ı Mev'ud'un yoluna düştüklerinde Mısır ülkesi XIX. Sülale firavunlarından III. Ramses'in idaresi altında idi. Demek oluyor ki, aslında Musa, kavmini Mısır'dan çok kritik bir zamanda çıkarmıştı. Çünkü adı geçen firavun, Deniz Kavimleri Göçü'nün ikinci aşamasına katılmış olan Egeli kavimlere karşı çetin bir mücadele vermekteydi ve böyle bir ortamda İbranilere ayıracak fazla bir zamanı da yoktu. İşte Musa, bu kaos ortamını en iyi şekilde değerlendirmiş ve kavmini Mısır'dan çıkarmış olmalıydı (Memiş & Bülbül, 2014, s. 130-131).

Musa'nın liderliğinde Mısır'dan çıkan İsrail kavminin sayısını, yine Tevrat'tan öğreniyoruz (Sayılar I, s. 21-43). Buna göre, bahsi geçen kısımda kavmi oluşturan kabilelerin isimleri ve sayıları şu şekilde sıralanmıştır: Ruben kabilesinden sayılanlar 46.500 kişi, Şimeon kabilesinden sayılanlar 59.300 kişi, Gad kabilesinden sayılanlar 45.650 kişi, Yahuda kabilesinden sayılanlar 74.600 kişi, İssakar kabilesinden sayılanlar 54.400 kişi, Zebulun kabilesinden sayılanlar 57.400 kişi, Efraim kabilesinden sayılanlar 40.500 kişi, Manasse kabilesinden sayılanlar 32.200 kişi, Benyamin kabilesinden sayılanlar 35.400 kişi, Dan kabilesinden sayılanlar 62.700 kişi, Aşer kabilesinden sayılanlar 41.500 kişi, Naftali kabilesinden sayılanlar 53.400 kişidir. Tevrat'tan aktarılan bu sayılardan da anlaşılacağı üzere, Musa'nın önderliğinde Mısır'dan çıkan İsrail kavminin toplam sayısı 603.550'dir. O günün şartlarında, bu, muazzam bir nüfusa işaret etmektedir. Böylesine kalabalık bir insan topluluğunun Mısır'dan göç etmesi, herhalde Mısır'ın

insan gücünde büyük bir azalmaya sebep olmuştur. Nitekim İsrailoğulları'nın Mısır'dan göç etmelerini izleyen süreçte ve hatta daha sonraki dönemlerde bile, Mısır firavunlarının ciddi inşaat faaliyetlerine girişmedikleri görülecektir. Bütün bunlar bir yana, gerek ekonomik kaynaklarını gerekse insan kaynaklarını Egeli kavimlere karşı verilen mücadele yıllarında büyük ölçüde kaybeden Mısır, siyasi açıdan da bir çöküş sürecine girmiştir (Memiş & Bülbül, 2014, s. 131).

4. İBRANİ DEVLETİNİN KURULUŞU VE YAYILMASI

Musa'nın önderliğinde Mısır'dan çıkan ve 42 yerde konaklayan (Sayılar XXIII, s. 3-49) on iki İsrail kabilesi, 40 yıl süren uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra kendilerine vaat edilen ülkenin (Arz-ı Mev'ud) sınırlarına ulaşmışlardır (Çıkış XVI, s. 35). Ancak ne yazık ki, tanrı tarafından kendilerine vaat edilen topraklarda Ege Göçleri ile gelen Filistin kavmi (Filistler/Pelestler) oturuyordu. Üstelik onların demir silahları ve cenk arabaları vardı (Hâkimler I, s. 19). Bu durumda İsrailoğulları'nın Filistler'le mücadele edebilmek için organize olmaları ve daha güçlü silahlar elde etmeleri gerekiyordu. Musa'nın ölümünden sonra başa geçen İbrani liderleri, Filistin topraklarını ele geçirmek için var güçleriyle savaştılar. Buna rağmen ancak MÖ. 11. yüzyılın sonlarına doğru bir İbrani Krallığı oluşturabildiler (Memiş, 2006b, s. 76). Benyamin kabilesinden uzun boylu ve yakışıklı bir adam olan Saul, İbraniler'in ilk kralı oldu (1. Samuel X, s. 24). Tevrat'ın bahsi geçen kısmında şöyle denilmektedir: "Benyamin kabilesinden Saul, Samuel tarafından İsrail kralı seçildi. Bütün İsrail kabileleri "Yaşasın kral" diye bağırarak, Saul'un krallığını kabul ettiler".

Ancak görüldüğü kadarıyla Saul, İsrail kabileleri tarafından değil, İsrailoğulları'nın dini lideri Samuel tarafından seçilmişti. Dolayısıyla İsrailoğulları'nın bu ilk kralı, dini lider Samuel'in ruhani baskısını her daim üzerinde hissediyor, hiçbir konuda tek başına karar veremiyordu. Saul'un ölümünden sonra bir kargaşa süreci yaşandıysa da, MÖ. 1000 yılına doğru Filistleri, onlardan öğrendiği savaş taktiği ile ağır bir yenilgiye uğratan Davut, gerçek anlamda bağımsız bir İbrani Devleti'nin sahneye çıkmasını sağladı (Memiş, 1996, s. 80-87). Davut zamanında yapılan fetihlerle İbrani Devleti hem sınırlarını genişletti, hem de zenginleşti. MÖ. 1010-970 yılları arasında hüküm süren Davut'un iktidarı döneminde Yerusalemler (Kudüs), krallığın başkenti oldu. Davut zamanında bütün Suriye prenslikleri haraca bağlandı (Memiş & Bülbül, 2014, s. 132).

Davut'tan sonra yerine oğlu Süleyman geçti (Memiş, 1996, s. 89-90). MÖ. 970-930 yılları arasında hüküm süren Süleyman zamanında,

devletin egemen olduğu topraklar biraz küçülmekle beraber, İsrailoğulları en ihtişamlı dönemlerinden birini yaşadılar. Bu devirde Kudüs kenti gösterişli yapılarla süslendi, devletin iç ve dış yapısında birtakım reformlar gerçekleştirildi (Memiş, 2019, s. 209).

5. İBRANİ DEVLETİ'NİN ÇÖKÜŞ SÜRECİNE GİRMESİ VE SONRASINDA YAŞANAN HADİSELER

Süleyman'ın ölümünden sonra İbrani Devleti ikiye ayrıldı. Kuzeydeki on kabile, başkenti Samariye olan İsrail Krallığı'nı kurarken, geriye kalan 2 kabile (Yuda ve Benyamin kabileleri), Kudüs çevresinde Yahuda Devleti'ni oluşturdular (Memiş, 2006b, s. 89). Ancak aralarında mücadeleye tutuşan bu iki devlet, birbirlerini yıpratmaları için, yeni güçlenen Mezopotamya krallıkları karşısında aciz durumlara düştüler. Nitekim Asur kralı II. Sargon, MÖ. 721'de Samariye kentini yakıp yıktı (Mieroop, 2006, s. 290; Memiş, 2017b, s. 247). Babil kralı II. Nabukadnezar ise MÖ. 586 yılında Kudüs'ü ele geçirdiği gibi, şehrin yakılıp yıkılmasına ve yağmalanmasına göz yumdu. Adı geçen Babil kralı, şehrin önde gelen ailelerini de Babil'e sürgün etti (Köroğlu, 2006, s. 201; Memiş, 2017b, s. 163-164). Babil esareti MÖ. 539 yılına kadar devam etti. Anılan tarihte Pers kralı II. Kyros, Babil'i zapt ederek Yeni Babil Devleti'ne son verdi (Memiş, 2018, s. 34). Babil'de sürgün hayatı yaşayan Yahudileri de serbest bırakan ve onların memleketlerine dönmelerine izin veren Kyros, Kudüs'teki eski mabetlerini yeniden kurmaları için onlara maddi ve manevi yardım sözü verdi. Bundan dolayıdır ki Yahudiler, Tevrat'ta Kyros'u Yahudi tanrısı Yahova'nın elçisi olarak selamlamakta ve onu göklere çıkarırcasına methetmektedirler (2. Tarihler XXXVI, s. 22-23).

Kyros'un yardımlarıyla 2000 kilometrekarelik küçük bir arazide, bir başrahibin hüküm sürdüğü bir din devleti kuruldu. Kudüs, diğer ulusların içinde dağılmış bir vaziyette yaşayan İsrailoğulları için, yeni bir dini merkez haline getirildi. Böylece siyasal anlamdaki bir İbranilikten, dini anlamda bir Yahudiliğe geçilmiş oldu (İplikçioğlu, 1994, s. 102).

Hellenizm döneminde, MÖ. 167 yılında Makkabiler'in Suriye kralına (Selevkos kralına) karşı ayaklanması, Roma imparatoru Vespasianus'un Yahudilere karşı savaşı, MS. 70 yılında Kudüs'ün Romalılar tarafından tahribi ve Hadrianus zamanında Simon Barkobha'nın isyanı (MS. 132), Eskiçağ Yahudi tarihinin önemli olayları arasında sayılır (İplikçioğlu, 1994, 103). Bu son isyanda Kudüs'ü ele geçiren Yahudiler, Yahuda Krallığı'nı yeniden ilân ettilerse de, Romalılar bu ikinci isyanı da kanlı bir şekilde bastırdılar. MS. 135 yılında pek çok Yahudi öldürülürken, Kudüs

şehri de büyük bir tahribata uğradı. Yahudiler büyük gruplar halinde sürgüne gönderildiler. Bunların Filistin'e dönmeleri yasaklandı. Filistin'de sadece fakir Yahudiler kalırken, diğerleri dünyanın dört bir yanına dağılmak zorunda kaldılar (Memiş, 2006b, s. 119).

Ortaçağ'da Avrupa'nın birçok ülkesinden kovulan Yahudiler, özellikle 15. yüzyıldan itibaren Osmanlı topraklarına sığındılar ve Osmanlı tebaası olarak varlıklarını sürdürdüler. Osmanlı'nın dağılma sürecine girdiği 19. yüzyılın ortalarından itibaren Yahudiler de diğer uluslar gibi Osmanlı'dan ayrılıp kendi devletlerini kurma gayreti içerisine girdiler. Osmanlı padişahı II. Abdülhamit'ten Filistin topraklarını istediler. Çünkü devletlerini, yüzlerce yıl önce üzerinde yaşadıkları Filistin toprakları üzerine kuracaklardı. Fakat Osmanlı padişahı, Yahudilerin bu isteğine, iktidarda kaldığı müddetçe karşı çıktı. Bu yüzden ki, Yahudiler ona "Kızıl Sultan" lakabını taktılar. Çünkü istediklerini elde edememişlerdi. Buna rağmen, Araplar'dan toprak satın almak suretiyle Filistin'e yerleşmeye başladılar. 1931 yılına gelindiğinde Filistin nüfusunun 1/3'ü Yahudi idi (Said, 1985, s. 36).

İkinci Dünya Savaşı sırasında yaklaşık 5 milyon Yahudi'nin Alman Nazi lideri Adolf Hitler tarafından fırınlarda yakılarak öldürülmesi ya da gaz odalarında imha edilmesi, Yahudileri, dünya devletlerinin gözünde "mağdur millet" haline getirdi. Bu durumu fırsata çeviren Yahudiler, 14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Devleti'nin kurulduğunu resmen ilân ettiler. Türkiye Cumhuriyeti de İsrail'in bağımsızlığını ilk tanıyan devletlerden biri oldu. İşte o günden bugüne İsrail-Filistin çekişmesi aralıksız devam etmektedir. Ancak ilginç olan şudur ki, İsrail Devleti girdiği her mücadeleden topraklarını biraz daha genişletmiş olarak çıkmıştır (Memiş & Bülbül, 2014, s. 134).

6. SONUÇ

Görülüyor ki, bugün Filistin toprakları üzerinde yaşayan her iki halk (İsrail ve Filistin halkları) da, esasında bu topraklara göçmen olarak gelmişlerdir. Bu iki halktan Filistler Ege Göçleri neticesinde bu topraklara yerleşirken, İsrailoğulları ise Ege Göçleri'nin sebep olduğu kargaşa ortamından yararlanarak Musa'nın önderliğinde Mısır'dan çıkmışlar ve gecikmeli de olsa aynı topraklara ayak basmışlardır. Günümüzden binlerce yıl önce Filistin toprakları için mücadeleye tutuşan bu iki halkın çekişmesi, günümüzde de devam etmektedir. Bu iki halk arasında gerçek bir barış sağlanmadan, Ortadoğu'ya kalıcı bir barışın gelmesi imkânsız gibi görünmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Faulkner, O. R. (1975). Egypt: From the inception of the nineteenth dynasty to the death of Ramesses III. *Cambridge Ancient History, II/2, Chp. XXIII*, 232-247.
- Hall, H. R. (1902). Keftiu and the people of the sea. *Journal of the British School at Athens, VIII*, 157-189.
- Hastings, J. (1917). *Encyclopedia of religion and ethics*. Newyork.
- İplikçioğlu, B. (1994). *Eskiçağ tarihinin ana hatları*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Kitabı Mukaddes (2001). *Eski ve Yeni Ahit*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Köroğlu, K. (2006). *Eski Mezopotamya tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mansel, A. M. (1971). *Ege ve Yunan tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Memiş, E. (1985). Filistin kime aittir?, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1*, 223-238.
- Memiş, E. (1989). Filistin-İsrail mücadelesinin tarihi geçmişine kısa bir bakış. *Askeri Tarih Bülteni, Şubat 1989*, s.123-131.
- Memiş, E. (1995). *Ortadoğu sorunları ve Türkiye*. Konya: Mimoza Yayınları.
- Memiş, E. (1996). *Filistinliler'in kökeni ve tarihi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- Memiş, E. (2006a). *Kaynayan kazan ortadoğu*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayını.
- Memiş, E. (2006b). *İsrail nereye koşuyor? (En Eski Çağlardan Günümüze İsrail-Filistin Mücadelesi)*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayını.
- Memiş, E., Bülbül, C. (2014). *Eskiçağda göçler*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayını.
- Memiş, E. (2017a). *Eskiçağ Türkiye tarihi*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayını.
- Memiş, E. (2017b). *Eskiçağda Mezopotamya*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayını.
- Memiş, E. (2018). *Eski İran tarihi*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayını.
- Memiş, E. (2019). *Eskiçağ medeniyetleri tarihi*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayını.
- Microop, M. V. D. (2006). *Antik Yakındoğu'nun tarihi (İÖ. 3000-323)* (Çeviren: Sinem Gül). Ankara: Dost Kitabevi Yayını.
- Said, E. (1985). *Filistin'in sorunu* (Çeviren: Alev Alatlı). İstanbul: Pınar Yayınları.